
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип Македонија	Воронешки државен универзитет Русија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип, Македонија	Воронежский государственный университет Россия
Goce Delcev University in Stip, Macedonia	Voronezh State University Russia

Трета меѓународна научна конференција   Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО

FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ   ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција

Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип Штип Stip

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

821(062)
811(062)
316.7(062)
37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (3 ; 2018 ; Штип)

Филологија, култура и образование [Електронски извор] : зборник на трудови / Трета меѓународна научна конференција, 26-27 април 2018, Штип = Филологија, култура и образование : сборник статей / Третья международная научная конференция, 26-27 апреля 2018, Штип = Philology, culture and education : conference proceedings / Third International Scientific Conference, 26-27 April 2018, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев” = Универзитет имени Гоце Делчева = Shtip : Goce Delcev University, 2018

Начин на пристап (URL): <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Текст во PDF формат, содржи 737 стр. , табели, граф. прикази. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.12.2018. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-593-9

1. Насп. ств. насл.

а) Книжевност - Собири б) Јазици - Собири в) Култура - Собири г)
Образование - Собири

COBISS.MK-ID 109270026

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Олга А. Бердникова, Филолошки факултет при ВГУ
Светлана Јакимовска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Нецати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com
Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Ольга А. Бердникова, Филологический факультет при ВГУ
Светлана Якимовска, Филологический факультет при УГД
Татјана А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓергиевска (Македонија)
Мария Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска-Иванова (Македонија)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софја Заболотная (Россия)
Татјана А. Тернова (Россия)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биљана Мариќ (Боснија и Херцеговина)
Душко Певуља (Боснија и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Габриелла Б. Клейн (Италија)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Мајкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Србија)
Селена Станкович (Србија)
Тамара Валчич-Булич (Србија)
Ахмед Ѓюншен (Турција)
Неджати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турција)
Карин Рукэ-Брутэн (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Ученый секретарь

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техническое редактирование

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адрес организационог комитета

Универзитет им. Гоце Делчева – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронежски државни универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-сајт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalişkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)
Conference secretary
Marica Tasevska
Irina Arzhanova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)

Maryana Rozenfeld (Russian)

Biljana Ivanova (English)

Snezana Kirova (English)

Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov

Marica Tasevska

Slave Dimitrov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State Universiy

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bujar – CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF INTERCULTURAL EDUCATION IN MACEDONIA	13
2. Angelovska Irena – MULTICULTURAL MUSIC EDUCATION- OPPORTUNITIES, ACHIEVEMENTS, IMPROVEMENTS	21
3. Асимопулос Панаџис – НЮАНСЫ НИЦШЕАНСКОГО НИГИЛИЗМА В ФЁДОРЕ ДОСТОЕВСКОМ: «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ» И «БЕСЬ»	33
4. Балек Тијана – АКЦИОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФРАЗЕМА С КОМПОНЕНТАМА НЕБО И ЗЕМЉА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – КВАЛИФИКАЦИЈА ЉУДСКИХ ОСОБИНА И СИТУАЦИЈА	45
5. Бужаровска Елени – ПРИМАРНОСТА НА СЕМАНТИЧКИОТ ПРИОД ВО АНАЛИЗАТА НА ГЛАГОЛИТЕ	53
6. Величковска Родна – ЖЕТВАТА И ЖЕТВАРСКОТО ПЕЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА (КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ).....	65
7. Веселиновска Снежана Ставрева – СТАВОВИТЕ И МИСЛЕЊАТА НА СТУДЕНТИТЕ ОД ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ ЗА СВОЈАТА ОСПОСОБЕНОСТ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВАТА ПО ПРИРОДНИ НАУКИ	75
8. Гладышева Светлана Николаевна – БЕЛАЯ АРМИЯ В ПУБЛИЦИСТИКЕ А. И. КУПРИНА, И. С. ШМЕЛЕВА И Р. Б. ГУЛЯ	87
9. Голаков Костадин, Ниами Емил – СТИЛОТ НА ПРЕВОДОТ НА ДРАМАТА НА А. П. ЧЕХОВ „ВИШНОВАТА ГРАДИНА“ ОД МАРИЈА НАЈЧЕВСКА-СИДОРОВСКА.....	95
10. Грачева, Жанна – ПОХВАЛА, КОМПЛИМЕНТ И ЛЕСТЬ КАК РЕЧЕВОЈ АКТ (НА МАТЕРИАЛЕ ТВОРЧЕСТВА В. НАБОКОВА)	103
11. Гркова Марија – УСВОЈУВАЊЕТО НА ПЕРФЕКТОТ ВО IX ОДДЕЛЕНИЕ ВО ШТИПСКО	109
12. Грујовска Сашка – ГРАМАТИЧКИ СРЕДСТВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ ПРЕКАЖАНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	119
13. Денкова Јованка – КЕРОЛОВСКАТА ФАНТАСТИКА НА ЈАН ЛАРИ	127
14. Денковска Милица – ПАТУВАЊЕТО КАКО ИСТРАЖУВАЧКИ КОНЦЕПТ ВО КНИЖЕВНИТЕ СТУДИИ.....	139
15. Деревская Евгения – ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ ЧЕЛОВЕКА ПО ЕГО ОТНОШЕНИЮ К ТРУДУ (ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)	149
16. Дѳгтева Ярославна – ЧУЖОЈ ВЗГЛЯД В РОМАНЕ «ИДИОТ» Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО	155
17. Димитриева-Ѓорѓиевска Марина – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА. УЛОГАТА, СТАВОВИТЕ И ЗАДАЧИТЕ НА НАСТАВНИКОТ ВО НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС	161

18. Димова Марија Ѓорѓиева – (ИНТЕР)ТЕКСТУАЛНИ ТРАНСМИГРАЦИИ	169
19. Донеv Драган, Крстева Марија – ПОТРЕБАТА ОД ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ	179
20. Ѓорѓиевска Ева – СЕМИОТИКАТА НА „ПРАШКИТЕ ГРОБИШТА“ ОД УМБЕРТО ЕКО	185
21. Erol Çalişkan, Şerife Seher – AN EXAMPLE TO THEATRICAL VILLAGE PLAYS FROM THE BOLU REGION: HASAN PLAY	195
22. Žigić Vesna - SOCIAL NETWORKS AND EDUCATION OF THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED STUDENTS	203
23. Ivanovska Lela – THE ROLE OF METACOGNITIVE LISTENING STRATEGIES IN LEARNING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	213
24. Jugreva Marija – LEXICAL PROCESSING: MODELS OF WORD RECOGNITION	221
25. Караниколова-Чочоровска Луси – ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ТРАДИЦИЈАТА И МЕНТАЛИТЕТОТ ВО РАСКАЗОТ „СТАРИТЕ ДНИ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ	229
26. Кирова Снежана, Кузмановска Драгана, Иванова Биљана – ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО БРОЕВИ ВО АНГЛИСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	237
27. Kitanovska–Kimovska Sonja, Neshkovska Silvana – HANDLING OF CULTURE-SPECIFIC TERMS IN TRANSLATION	247
28. Ковачева Лидија – СИМБОЛИКАТА НА РОЗАТА ВО РИМСКИТЕ ПРАЗНИЦИ И ПОГРЕБНИТЕ ОБИЧАИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА	259
29. Kovačević Maја – COMPOUNDS IN THE SERBIAN ENGINEERING DISCOURSE	267
30. Кожинкова Весна – КУЛТУРНИОТ И ЕТНИЧКИОТ ИДЕНТИТЕТ НА ЕГЕЈСКИТЕ МАКЕДОНЦИ ВРЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ РОМАН	275
31. Коцева Ана – A CROSS-CULTURAL STUDY OF COMPLAINT STRATEGIES BY MACEDONIAN AND AMERICAN HIGH-SCHOOL STUDENTS	287
32. Коцева Весна, Тодорова Марија – КРЕИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИ СО СТРУКТУРИРАН ИНПУТ ВО РАМКИТЕ НА ПОУЧУВАЊЕТО ГРАМАТИКА СО ОБРАБОТКА НА ИНПУТ	293
33. Коцева Даниела, Мирасчиева Снежана – РАЗВОЈОТ НА КУЛТУРАТА ПОД ВЛИЈАНИЕТО НА КОМУНИКАЦИОНИТЕ МЕДИУМИ	301
34. Кузмановска Драгана, Мрмеска Викторија – КОЛОКАЦИИТЕ КАКО НЕИДИОМАТСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ПРОСЛЕДЕНИ ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	309
35. Кусевска Марија, Ивановска Билјана, Даскаловска Нина – УЛОГАТА НА ЕМПИРИСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА ЗА РАЗВИВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА КАЈ ИЗУЧУВАЧИТЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	317
36. Kurchanoff Maksym W. – NON-ACADEMIC FORMS OF CONSTRUCTIVISM IN FOLK HISTORICAL IMAGINATIONS IN MACEDONIA AND SLOVENIA	325
37. Лапыгина Мария – СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧЕСКИХ СРЕДСТВ СОЗДАНИЯ ОТРИЦАТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПОЛИТИКА В РУССКИХ И СЕРБСКИХ ПЕЧАТНЫХ СМИ	333

38. Lah Meta – GAMES SERVING AS DIDACTIC TOOLS: ATTITUDES OF PROSPECTIVE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES	339
39. Леонтиќ Марија – ИДНО ВРЕМЕ ВО ТУРСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	349
40. Лесных Наталья – ДЕ- И РЕМИФОЛОГИЗАЦИЈА ИСТОРИИ В ПЬЕСЕ М. УГАРОВА «ГОЛУБИ».....	361
41. Ljubicic Gordana – IS GRAMMAR-TRANSLATION METHOD REALLY DEAD	371
42. Ljubotenska Dragana – SOCIAL MEDIA AND THE LATEST TENDENCIES IN WORD FORMATION AMONG TEENAGERS	379
43. Маролова Даринка – ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ МЕЃУ СПЕЦИФИЧНИТЕ ГРАМАТИЧКИ ФЕНОМЕНИ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	385
44. Магдинчева-Шопова Марија, Бошков Тајјана, Јошески Душко – ФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО РАБОТЕЊЕ	395
45. Мартиновска Виолета – ПРИДОНЕСОТ НА АКАДЕМИК ВЛАДИМИР МОШИЊ ЗА СЛОВЕНСКИТЕ РАКОПИСИ ВО МАКЕДОНИЈА	405
46. Мирасчиева Снежана, Коцева Даниела – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: НОВИ ИСТРАЖУВАЊА ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА ПРАКТИКА	411
47. Митковска Лилјана – ИЗРАЗУВАЊЕ НАДВОРЕШНА ПРИСВОЈНОСТ: МАКЕДОНСКИОТ НАСПРЕМА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	419
48. Младеноски Ранко – ПОЕЗИЈАТА ВО РОМАНИТЕ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ	429
49. Morris Kevin – CHINESE CUBANS. TRANSNATIONAL ORIGINS AND REVOLUTIONARY INTEGRATION	439
50. Нагина Ксения – ДИАЛОГ М. КУНДЕРЫ И Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО: К ВОПРОСУ О ПРЕСТУПЛЕНИИ И ЕГО МОТИВАХ	451
51. Николенко Делфина Јованова – КОРЕЛАЦИЈА, МОРФОЛОШКА АНАЛИЗА И ИНТЕРКУЛТУРНА КОМУНИКАЦИЈА МЕЃУ ЗБОРУВАЧИТЕ НА СЛОВЕНСКИТЕ ЈАЗИЦИ	461
52. Николовска Виолета – СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКИ ИМПЛИКАЦИИ НА ГЛАГОЛОТ ЧУВСТВУВА	469
53. Обухова Елена – ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ИМЕН СОБСТВЕННЫХ С РУССКОГО ЯЗЫКА НА МАКЕДОНСКИЙ ЯЗЫК НА ПРИМЕРЕ РОМАНА Д.ДАНИЛОВА «ОПИСАНИЕ ГОРОДА»	477
54. Овсянникова Ксения – РЕДАКТОРСКАЯ ПРАКТИКА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.	485
55. Павлова Ирена, Ивановска Билјана – ЗБОРООБРАЗУВАЧКИ ПРОЦЕСИ КАЈ ГЛАГОЛИТЕ ИЗВЕДЕНИ ОД СОПСТВЕНИ ИМИЊА ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	491
56. Panajotović Artea – YIN-YANG DUALISM IN GETHENIAN BIOLOGY AND POLITICS IN URSULA K. LE GUIN’S THE LEFT HAND OF DARKNESS	499

57. Петреска Весна – ЖИВОТИНСКИОТ КОД ВО СВАДБЕНАТА ОБРЕДНОСТ: КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ МЕЃУ МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА	507
58. Петровска-Кузманова Катерина – НАРОДНА ДРАМА, МАКЕДОНСКО-РУСКИ ПАРАЛЕЛИ	515
59. Pop Zarijeva Natalija, Iliev Krste – LADY CAROLINE LAMB AND LORD BYRON: GLENARVON - A VAMPIRE OR A WANDERING JEW.....	523
60. Продановска-Попоска Весна – ПРЕГЛЕД НА МАКЕДОНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ГЛАСОВЕН СИСТЕМ: ВЛИЈАНИЕТО НА МАЈЧНИОТ ЈАЗИК ВО СОВЛАДУВАЊЕТО НА ПРАВИЛЕН ИЗГОВОР НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК	529
61. Ристова-Михајловска Милена – ЖАНРОТ ПОЛЕМИКА ВО ДОМАШНАТА И СВЕТСКАТА ЛИТЕРАТУРА.....	541
62. Рыбачева Лариса – ВЕРБАЛИЗАЦИЈА ЕМОЦИЈ В РУССКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	549
63. Сахарова Дарња – МЕСТО НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННЫХ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ: ИТОГИ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ. РЕДАКТОРСКИЙ АСПЕКТ	555
64. Сидорова Елена, Швецова Ольга – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ И ВУЗЕ: ТОЧКИ СОПРИКОСНОВЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.	563
65. Симонова Светлана, Белоусов Арсений – К ПРОБЛЕМЕ ЭТИКО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО СИНТЕЗА В РУССКОЙ ФИЛОСОФИИ ХХ ВЕКА	571
66. Симоска Силвана – „СВЕТОТ КАКО ПОЛЕ ЗА КУЛТУРЕН НАТПРЕВАР МЕЃУ НАРОДИТЕ“ – ТЕОРИСКИТЕ ПРЕМИСИ ЗА КУЛТУРАТА НА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	581
67. Станојоски Игор – КОНКЛУЗИВОТ ВО БУГАРСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ	591
68. Stojanovska-Ilievskata Natasha - THE MACEDONIAN COMPONENT OF THE 1. INTERNATIONAL CORPUS OF LEARNER ENGLISH	597
69. Сулејмани Умит - ПРЕЧКИ ВО КОГНИТИВНОТО УЧЕЊЕ ОД АСПЕКТ НА НАСТАВНИЦИТЕ	603
70. Тантуровска Лидија – „ВАСИЛИА ПРЕКРАСНА“	613
71. Тасевска Марица, Миленкоска Милкица - ЗАСТАПЕНОСТА НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК	635
72. Тернова Татјана – ПРОБЛЕМА НОВИЗНЫ В ЛИТЕРАТУРА АВАНГАРДА: РУССКИЙ ИМАЖИНИЗМ	643
73. Тихонова Ольга – ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ КРИМИНАЛЬНОГО ЖАНРА В СОВРЕМЕННЫХ ГЕРМАНО-СКАНДИНАВСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ И ТЕЛЕВИЗИОННОМ КИНО	651
74. Тодорова Марија, Коцева Весна – УСВОЈУВАЊЕ НА ТРЕТ ЈАЗИК (J3)	659
75. Trajchev Stefan, Trajchovska Marina – THE PLURILINGUALISM CONCEPT IN THE LEARNING OF THE SECOND FOREIGN LANGUAGE	665
76. Тренчовска Софија – КАРНЕВАЛИСТИЧКОТО НАСПРОТИ ХУМАНИСТИЧКОТО ДОЖИВУВАЊЕ НА СВЕТОТ	673

77. Тренчовски Горан – ДИОНИЗИСКОТО ВО ДРАМАТА „СЛОВЕНСКИ ОРФЕЈ“	681
78. Ulanska Tatjana – TEACHING CULTURE IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM IN ALL LEVELS OF EDUCATION IN MACEDONIA	691
79. Урумова-Марковска Славица - ЃАВОЛОТ И САМОВИЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И НИВНАТА ИМАГИНАРНА ПРЕОБРАЗБА ВО РАСКАЗИТЕ НА МИТКО МАЏУНКОВ	701
80. Фьон Фам Май – УСТАРЕВИШЕ НАИМЕНОВАНИЯ ОДЕЖДЫ 1. В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ И.А. БУНИНА	709
81. Hadzi-Nikolova Adrijana, Tasevska Marica – EDUCATIONAL TECHNOLOGY, THREAT OR BENEFIT TO TEACHERS	715
82. Чарыкова Ольга – ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА МЕТАФОРИЧЕСКОЙ НОМИНИЦИИ	727
83. Чурсина Дарья – НАИМЕНОВАНИЯ ЖИЛИЩА В ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРАХ В ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ	735
84. Шеху Флорина, Котева Мојсовска Татјана – ПОСТАВЕНОСТА НА КОМУНИКАЦИСКИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ ВО ИНИЦИЈАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА НАСТАВНИЦИ	741
85. Шутаров Васко – ПРОЕКЦИИ ЗА МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА, СПОРЕД „НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА КУЛТУРАТА ВО Р. МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2018-2022 ГОДИНА“	751
86. Wanke Michal – MOVING LAB BEYOND THE BORDERS. RESEARCH NOTES A PROPOS THE FREEDOMBUS INTERDISCIPLINARY PROJECT	759

ПАТУВАЊЕТО КАКО ИСТРАЖУВАЧКИ КОНЦЕПТ ВО КНИЖЕВНИТЕ СТУДИИ

Милица Денковска

Докторанд, УКИМ, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје,
milica.denkovska@gmail.com

Апстракт

Истражувањето на патописната книжевност не е едноставна задача. За да се опише што е напишано во врска со патувањето, најпрво мора да се анализира модалитетот на патописот. Патописната литература може да произлегува од сосема различни интереси, мотивирана од комплетно различни аспирации. Може да се појави со интенција да го опише патувањето во своите дијахронски трансформации; во тој случај би било полесно да се зборува за „историја на патувањето“. Никулецот на она што ќе прерасне во „теорија на патувањето“ или пак „философија на патувањето“ ќе изникне од рефлектирањето и теоретизирањето за значењето на патувањето. Оној кој патувањето го разгледува во неговите социјално релевантни димензии, пишува „социологија на патувањето“, а заинтересираниот за објаснување на емоционалните потреби и когнитивни предуслови, состојби и последици од патешествието од гледна точка на човечката физиологија, се занимава со „психологија на патувањето“. Целта на овој труд е да се истражи (недостатокот на) една развиена заедничка основа за единствена типологија на патописната книжевност како жанр и да се анализира несигурноста на концептот од една, како и неговиот плуралитет од друга страна, преку примери за сликата на Македонија во германскојазичните патописи.

Клучни зборови: патописна книжевност, патување, германскојазични патописи, Македонија

Најпрво, во шеснаесеттиот и седумнаесеттиот век се патуvalo за животот, а не за книжевноста. Потоа следуваат пред сè „енциклопедски патувања“, а во однос на книжно-научната анализа на патописната литература, осумнаесеттиот век припаѓа во најистражуваниите. Деветнаесеттиот и дваесеттиот век заостануваат зад него. Мишел Бутор во седумдесеттите години на минатиот век иницира создавање нова научна гранка, која исклучиво би се посветила на истражувањето на патувањето и која ја нарекува итерологија: “I

propose, therefore, a new science [...] strictly tied to literature, concerned with human travel; I amuse myself by naming this science 'Iterology'."¹

Според Кристоф Буркин, подеднакво консеквентно како значењето на патувањето во книжевноста се слави и апоријата на неговата описливост во адекватна форма. Двата топоси се близнаци, кои често заедно настапуваат. Обидите патописната литература да се подели со помош на сложенки се, според него, „gattungsbegriffliche Mogelpackungen“². Кај сложенките, елементот 'патување' се сретнува и како префикс и како суфикс, како детерминативен одредувачки збор или како детерминирачки основен збор.

Буркин се повикува на поделбите на патописната литература на Манфред Линк и Томас Блајхер. Линк зборот 'патување' го користи како детерминативум кога зборува за 'Reisebericht', 'Reisebeschreibung', 'Reisetagebuch', 'Reiseschilderung', 'Reisemärchen', 'Reisenovelle', 'Reiseschatten', 'Reisebilder', 'Reiseskizzen' и 'Reiseroman', додека како детерминатум го користи Блајхер кога кај него се работи за „Kolonialreisen, Künstlerreisen, Bäderfahrten“ итн. Блајхер правилно ќе заклучи, дека ваквата класификација не го решава проблемот на жанрот, туку всушност го востановува (оправдува, заснова), токму бидејќи различните видови патувања водат кон различни книжевни форми: кон жанрови како што се дневникот, писмата, прирачник, новела и роман.

За жанрот 'патописна книжевност' мора да се заклучи дека нема развиена заедничка база за единствена типологија. За сè што треба да припаѓа под патописна литература владее несигурност на поимот од една, неговиот плуралитет од друга страна. Енумерација и демонстрација, но не и класификација.

За прагматична дефиниција на патописната книжевност се потрудил Петер Бренер. Според него, за означување на предметот на истражување се појавува поимот 'Reisebericht' (извештај од патување) како најверодостоен помеѓу многуте конкурентни термини, бидејќи тој со понудената неутралност би ја демонстрирал суштината, за што всушност станува збор: имено за јазично прикажување на автентични патувања. Прагматичното фундаирање е поткрепено со фактот, дека основата на 'патописниот извештај' е патување кое навистина било спроведено. Не се прават рестрикции во однос на естетските квалитети или амбиции. Не се прејудиира околу 'содржината на вистинитост' на извештајот. На авторите им останува, според Бренер, отворено широко поле за игра помеѓу автентичност и фикција, кое може да се исполни со индивидуални, како и со содржини специфични за епохата.

Резултатите од истражувањата на патописната книжевност во однос на проблематиката на изолирање на фикционалните од нефикционалните

---

¹ Michel Butor, *Travel and Writing*, in Michel Butor, John Powers and K. Lisker. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal* Vol. 8, No. 1, LITERATURE AND IDEAS: THE CREATIVE ELEMENT IN LITERATURE AND THE ARTS (FALL 1974), pp. 1-16, 5

² Christophe Bourquin, *Schreiben über Reisen. Zur ars itineraria von Urs Widmer im Kontext der europäischen Reiseliteratur*, Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH, 2006, 19

елементи во патописот се незадоволителни. Обид за доближување кон прашањето на фикционалноста прави Манфред Линк со неговата класификација во четири главни групи: 1. *Reiseführer und Reisehandbücher*; 2. (Populär-) *Wissenschaftliche Reiseschriften*; 3. *Reiseberichte- und –erzählungen*; 4. *Reisenovellen und Reiseromane* – класификација која сепак не го опфаќа степенот на фикционалност во делото.

Појдовна точка најавува процената, која е во основа на типологијата: „зголемената епска интеграција е истовремено израз на зголемена фикционалност при намалена надворешно-јазична реалност“.³ Во основата на ова само наводно трансисториско теоретизирање на патописната книжевност одново се наоѓа највисокото ценење на „безпричинскиот“ фикционален текст, кој е сфатен како поетски израз на внатрешното доживување. Автономната естетика останува имплицитна, неоспорна мерка.

На страна од флуидните граници помеѓу одделните групи, кои тешко можат да се докажат (востановат) на конкретни примери, недостаток на теоретската скица на Линк претставува и премисата, дека приказот на надворешната реалност се изедначува со поврзаност за одредена цел, додека претставата на внатрешната реалност се израмнува со фикционалноста. На овој нацрт во основа не му се наоѓа само еден наивен концепт на естетика на текстот, туку исто такво разбирање на реалноста и нејзината репрезентација преку јазикот. Нивната поврзаност води всушност во проблематичното јадро на поетиката на модерниот патопис.

Фикционалноста имено не е принцип, кој на одреден текст однапред би му бил инхерентен: извештаите од истражувачките експедиции не се читаат само поради стручните податоци, туку и заради просветлување, па дури и како фикција; од друга страна може и фикционалниот патопис да се сфати како фактички извештај. Така гледано, фикционалноста не претставува интенционално отклонување од фактичкото на дадената реалност, туку многу повеќе од она што на одредено општество во одреден момент од историјата му делува како веродостојно. Критериумите „фиктивно“ наспроти „реалистично“ со тоа стануваат излишни како книжевно-научни аналитички категории за поетиката на патописот. На местото на мерилото на една непроблематична емпирија односно презентација на реалноста во текстот настапува мерилото на аргументативната веродостојност на извештаите во соодветниот историски контекст. Ова претставува методолошко приклонување (свртување) кон историски топос, аргументативна теорија на патописот; предмет повеќе не е компатибилноста на одреден текст со „реалноста“, туку неговиот самоопределен однос кон неа и истовремено неговиот материјален, тематски досег.⁴ „Литерарноста“ на еден патопис на тој начин се одредува преку

---

³ Wolfgang Neuber, *Zur Gattungspoetik des Reiseberichts. Skizze einer historischen Grundlegung im Horizont von Rhetorik und Topik* in Peter J. Brenner, *Der Reisebericht. Die Entwicklung einer Gattung in der deutschen Literatur*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1989, 51

⁴ Херман Вендел, германски политичар, историчар, истражувач на Балканот, новинар и писател (1884-1936), своите патописи ги продлабочува со историјата на местата кои ги

изнаоѓањето и изборот (инвентивноста) на неговиот материјал како и неговата аргументативна и стилска обработка. Ваквиот книжевен поим се дефинира преку реторика – не преку автономно-естетски шпекулации – и преку топосот како место на општествено релевантни аргументативни, социјално-општествено прецизирани стратегии.

Жанровската поетика на патописот со тоа се наоѓа во взаемна игра на повеќе области: во соодветниот избор на неговите ствари, имплицитната и експлицитната оправданост на овој избор, аргументираната веродостојност на стварите, набљудувањата и искуствата како и во стилските средства, кои се користат за создавањето на оваа веродостојност. Теоријата на жанрот на овој начин не станува само премиса за жанровско-историско предзнаење (разбирање); таа допрва ја отвора можноста за едно темелно посегнување во доволно книжевен дигнитет и историска длабочина, надвор од експлоатацијата на применетите реалности и книжевно-научното непочитување на таканаречените „целни форми“: таквата теорија претставува еквивалент за естетската рефлексивност на формите, каква што постои за поетските жанрови почнувајќи од крајот на осумнаесеттиот век.

Дебатата околу теоретското истражување на не-фикционалните жанрови, неоптоварена со критериумите за фикционалноста, донесе поголема корист за историската теорија на патописот отколку дотогашните класификации. Тензијата помеѓу контекстот односно посветеноста кон конкретна цел и книжевното обликување логички не се одредува како

посетува. Општествената туѓост, преку пример за восприемање на *балканските работи*, според Херман Вендел најчесто е втисната во готов шаблон, обременет со стереотипи кои резултирале од релевантните системи на примарната средина. Разгледувањето на претставата за Балканот во патописната книжевност го отвора прашањето, кое влијание кај очевидците – Германци и Австријци – можел да го има контактот со земјите и народот на Балканот во Првата светска војна, каква слика за Балканот произлегла од можноста за сопствено набљудување, во време во кое овие простори, кои во минатото биле далеку од фреквентна патувачка цел, на себе привлекле особено внимание врз основа на политичките и воените збиднувања. Притоа може да се направи споредба со годините пред Првата светска војна, кои исто така биле силно одбележени со воени конфликти – Балканските војни. Разликата за германските и австриските набљудувачи се наоѓа во фактот, дека тие за времето на Балканските војни настаните ги доживувале релативно неинволвирани, додека за време на Светската војна биле директно вмешани во воените дејствија. Оттука произлегува можноста да се направи споредба на две групи претстави на странски народи, во кои се разликувала ситуацијата на авторите и пред сè нивниот однос кон опишуваниите народи: до 1914 известувале првенствено туристи или набљудувачи кои во балканските земји патувале од професионални причини и кои се нашле на Балканот по слободна волја и подготвени, додека учесниците во војната во најголем дел биле неподготвени и на југоисточното бојно поле завршиле не по сопствена желба. Притоа во годините пред Првата светска војна по правило постои дистанца на набљудувачот наспроти набљудуваните народи, додека по избивањето на Првата светска војна се јавува значително поинтимен однос на пријателство и непријателство

субјективен психички модус, туку како жанровски поврзан текстуален модус. Притоа многу појасно се повлекува една типолошка разделна линија помеѓу целосно врзани текстуално-екстерни видови текстови (рецепти, протоколи, упатства за употреба и сл.) од една страна и малку врзани текстуално-екстерни видови текстови (писмо, дневник, патопис, есеј итн.) од друга страна, отколку помеѓу овие „целни форми“ и „поезија“. Најпрецизно може да се опише модерниот патопис во хоризонтот на една теорија на историографијата (во смисла на извештај во врска со невообичаени доживувања и искуства вредни за сподолување) и така да се придодаде кон епските жанрови како *Sachprosa*⁵.

Основната идентификација на патописот на новото време произлегува од потребата за негово читање како емпириски документ. Доколку се бара регулирана теорија за патописниот жанр, таквата нема да се најде во теоријата на поетиката. Таа се занимава со фабулата и аргументите, со измислените дејствија кои поучуваат за некоја морална вистина. Ништо од тоа не го опфаќа историцизмот на патописниот наратив. Ниското (до најмногу средно) стилско ниво – во ретки случаи дава автентичност на веродостојноста на (историскиот) извештај, само очевидноста гарантира целосна информација, само моралната незаинтересираност на очевидецот во извештајот го прави несомнителен. Самиот настан е поучен, а не неговото раскажување.

Означувањето на патописот како историографија во смисла на наративно претставување на случувања суштински може да се однесува на целата модерна. Тоа истовремено преку цезурата која се воведува преку хуманизмот му се спротивставува на средниот век, кој патописот додуша веќе го препознава како единствен книжевен жанр, но сепак изведен од областа на навигацијата (морепловство, географија, трговија).

Средновековниот патопис, со тоа, ѝ подлежи на организацијата на знаењето преку енциклопедиката, на чиј алегориски поим за реалноста му е подреден, без да ѝ припадне на областа на историјата. Со извештаите на поклониците како свидетелства на индивидуални согледувања треба да се потврдат доказите за историјата на спасението. Целта на патописот не е здобивање нови емпириски знаења, бидејќи целото знаење е веќе востановено преку христијанската антика, пред сè преку библијата. Таму каде што во текстот ќе навлезе квалитативно нов материјал за една туѓа реалност (на пр. кај Марко Поло), тогашниот читател реагира со обвинување дека станува збор за фикција, лага. Средновековното разбирање на реалноста како отсликување на еден повисок поредок на кој таа упатува, го обликува не само поимот на вистинитост во патописот, туку делумно и неговата диспозиција: текстот не го структурира хронологија на доживувањето, туку случувањата верификувани во библијата, на кои искуството ќе им биде диспозициски подредено.

---

⁵ При означувањето на еден текст како *Sachprosa* преовладуваат текстуално-екстерните критериуми. Ненаративната проза служи за популаризација на научни сознанија, ја доживува својата конјунктура како последица на индустријализацијата и нуди знаење и забавна содржина. Целта на ненаративната проза по правило е автентичноста, веродостојноста и веројатноста (плаузибилноста)

Стратегиите на раната модерна за верификација на неверојатното во суштина се темелат на три методи, кои поетиката на патописот ја допираат на специфичен начин, при што прикажуваат само-дефиниции на текстот од призма на теоријата на познанието. Првата метода е критика на изворот, т.е. на споредбата на емпириски резултати од претходни извештаи преку истиот или аналоген предмет (на истражување). Втората метода се темели на експлицитно направен недостаток на афект на извештајот, „кој систематски (целно) му се препушта на отсуство на *Redeschmuck* кој го искажува афектот“.⁶ Внатрешната содржина на вистинитост, субјективната супстанца на доживувањето сè уште не се проблематизира во нејзините познајно-теоретски импликации во раната модерна, само модусот на претставувањето (партијност, влијанија) се појавува како предмет на теоретски размислувања.

Третата метода се однесува на секоја ситуација, каде што материјалот на патописот ја пречекорува емпириската реалност на читателите. Тука веќе се препознаваат обиди за автентикација, кои треба да посредуваат како аргументативни стратегии на надворешната содржина на вистинитост на извештајот, при што ќе ја поврзат со соодветната ендокса⁷ на публиката. Оваа верификација може да настане преку укажувањето, дека (световното како и духовното) благородништво го иницирало патувањето и го задржало покровителството. Службата кај господарот, во чие име се патува, го гради конвенционалниот соодносен систем, кој гарантира за материјалната вистинитост на туѓоста.⁸ Посветата на патописот на еден благородник може, во оваа автентификациона функција, да настапи исто како и предговорот на една научна инстанца (научник, факултет), која текстот ќе го поткрепи со својот авторитет (не компетентност).⁹ Уште една понатамошна метода постои во

---

⁶ Wolfgang Neuber, *Zur Gattungspoetik des Reiseberichts. Skizze einer historischen Grundlegung im Horizont von Rhetorik und Topik* in Peter J. Brenner, *Der Reisebericht. Die Entwicklung einer Gattung in der deutschen Literatur*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1989, 58

⁷ *Endoxa*: она што се смета за општествено релевантно; ткивото на вредносната конвенција на едно општество

⁸ Антон Ервин Лукс (1847-1908) бил австриски артилериски потпоручник и истражувач на Африка. Напредувал во офицерската кариера благодарјќи на својот талент за цртање и интерес за географијата. Во осумдесеттите години на деветнаесеттиот век патува низ Балканот и во 1887 го објавува својот патопис „Балканскиот Полуостров (вклучувајќи ја и Грција)“ на чија насловна страница ќе стои принц Александар фон Батенберг. Се задржал во Сараево, Одрин, Истанбул, Софија и Солун

⁹ Јохан Георг фон Хан (1811-1869), германски правник, историчар и албаноолог, австриски конзул во Јанина и Сира, своето патување од Белград за Солун во 1858 година ќе го пренесе во својот труд „Патување од Белград за Солун со четири расправи за старата историја на подрачјето на Моравија од Ј. Г. фон Хан, кралско-царски конзул за источна Грција, ритер на железната круна 3. Класа, второ издание одобрено од царската академија на науките со две карти, Виена 1868“, кое ќе го спроведе по налог на Австриската академија на науките, а со цел проучување на можноста да се изгради железничка пруга од Белград до Солун. Пет години подоцна, Јохан Георг фон Хан повторно ќе изведе експедиција, со финансиска помош од Виенската академија на

обидите на авторот, неговите искуства и неговото враќање во татковината да се прикажат како откровение и милостива заштита, а со тоа текстот како индивидуален доказ на божјата милост. Ова особено важи за најчесто протестантските народни патописи од шеснаесеттиот и седумнаесеттиот век. На ова место се сретнуваат општо-практичната (т.е. исто така искуствено-научната) ориентација на патописот и неговата инспиративна интерпретација во теолошки контекст, која особено лесно може да премине во световно-љубопитен интерес (откривање/експлоатација на светот). Притоа се развива дебатата за „вистината“ на односниот патопис, пред сè како дискусија за гарантирање на емпириската содржина на реалноста, но не како естетска дискусија. Објаснувањето за тоа е стриктна потреба за непосредна употреба на јазикот, односно суштинска (не алегориска) интерпретација на текстот, според конкорданцијата на ознаката и означеното.

Оваа конкорданција важи и за целиот осумнаесетти век, но сепак сега во патописот се појавува една нова возбуда, од чие теоретско размислување ќе произлезе и нов квалитет на текстуалната продукција. Вистината на патописот нема да биде само изведена од вистината на нештата како производ на правилно восприемање и правилно опишување, туку од значењето на нештата „за вистински живот“. Овој нов начин на дефинирање на вистината се потпира на процесот на антрополошко самоопределување на човекот иницирано во просветителството, на за прв пат поставеното прашање за природата на човекот надвор од теолошката детерминираност; новиот поим за вистина е резултат на рационалноста. Тој настапува како рефлексивна инстанца помеѓу восприемањето на нештата и нивното прикажување и овозможува една нова историско-филозофска дефиниција на теоријата на познанието, која во филозофско-антрополошката синтеза на собраните впечатоци ја дефинира поетиката на патописниот жанр.

На ниво на текст, оваа тензија/возбуда се појавува во дијалогот, кој го води авторот со неговиот читател, за да дискутира за своите познајно-теоретски премиси и својот модус на рефлексивност. Тогаш предметот на отсликување е индивидуалниот процес на спознание, не готовиот резултат на едно компилациска збирка од факти. Таа генерално ќе се перципира како недоволна, доколку не го обезбеди пред актот на конечното преточување на искуството во текст прашањето за внатрешната поврзаност на светот на нештата, за законот на природата – и човековата природа – на извештајот историско-филозофска основа преку една индуктивна постапка. Одделните набљудувања мора да се воопштат, за да се постигне закон кој може да ги интегрира останатите одделни набљудувања.

Патописот на осумнаесеттиот век не преминува кон прикажување на субјективната внатрешност, туку ја зачувува својата *Sachorientierung*. И кога поетското јас станува предмет на просветителскиот патопис наместо светот на

науките, со цел да се открие дали двете големи македонски реки Црн Дрим и Вардар можат да се приспособат по нив да пловат парни бродови. Резултатите од истражувањето, Хан ги објавил во книгата „Патување по долината на Дрин и Вардар во 1863, Виена 1867“

нештата, тогаш од перспектива на искуствата, кои *јас* ги прави како жанровски субјект на сопственото општество во туѓата реалност. Ова е предуслов за одлучувачката социјална функција која ја врши патописот на просветителството, имено јавното резонирање, кое ќе има голема улога во книжевните текови на времето, како и во оправданоста на квантитативниот процут на жанрот во доцниот осумнаесетти век.

Пост-средновековниот патопис отсекогаш бил можна лектира за сите читатели и истовремено извор за сите видови емпириски науки, чии дивергентни интереси на познание ги задоволувал преку стручно неспецифичен топос. За прв пат во деветнаесеттиот век стапува во службата на една одделна област (како етнографијата, минералологијата, ботаниката и сл.) и со тоа започнува да го губи својот интерес за една специјалистички интегрирана или стручно неповрзана лектира. Неговиот модус на вистинитост е во овој случај е исклучен од текстот; контролната инстанца е стручната област со своите структурални услови на познание и правила на дискурс. Под уловите на модерниот патопис, тој одново станува стручно книжевен текст.¹⁰

---

¹⁰ Во 1874 година, во германското илустрирано списание за земји и етнологија „Глобус“ том 25, број 17, ќе биде објавен кус патопис на Вилхелм Лажан под наслов „Патувањето на Вилхелм Лажан во југоисточна Европа“ во кој авторот го опишува патот низ Македонија, од Кустендил преку Скопје, Прилеп, Битола, Кичево и Тетово. За него како етнограф особено интересен град ќе биде Битола, каде што ќе најде на голем број мостри од сите народи и племиња на Балканскиот полуостров.

Патописот на австрискиот инженер Липих од 1875 година, кој претставува извештај за завршената железничка пруга од Солун до Митровица и нејзиното значење за австриската трговија во Македонија и во јужниот дел на Балканскиот полуостров претставува стручна студија со детални податоци за трасата, објавена во „Австриското месечно списание за Ориентот“ бр. 10 од 15 октомври 1875, Виена под наслов „Железничка линија Салоник – Митровица“. Она што овој извештај го прави интересен е неговиот преглед, не само на инфраструктурата во Македонија, туку и на економско-социјалната положба на народот во земјата.

Во истото списание, но во бр. 4 од 15 април 1876, ќе биде објавен извештај од Е. Е. Еглоф, австриски економист и трговски агент кој го проучувал пазарот во Македонија и се интересирал за увоз и продажба на хартија во Солунскиот вилает, односно за извоз на бали од стари крпи од Македонија како суровина за производство на хартија. Овој патописен извештај е особено интересен од гледна точка на анализата на авторот на квалитетот на производството во една земја преку проучување на начинот на облекување и начинот на живеење на народот во таа земја.

И А. Ензер, австриски економист и трговец на големо, известувал за снабденоста и цените на разни стоки на македонските пазари. Тој во шестиот број на истото австриско месечно списание од 15 јуни 1876 ќе објави извештај за пазарот на Сер во 1876, односно за неговото пропаѓање на сметка на развојот на пазарите во Перлепе (Прилеп) и Салоник (Солун)

Во 1878 година е објавен патописот во три тома под наслов „Денешна Турција“ издаден од Фридрих вон Хелвалд и Лоренц Бек. Првиот том ги опишува нивните патувања низ европска Турција, меѓу другото и низ областите од Балканскиот Полуостров. Десеттото поглавје е со наслов Тесалија и Македонија (стр. 367-390) и во него е опишана

Ова не се случува однапред како посакувана консеквенција. Се сретнуваат бројни обиди патописот и покрај научните претензии да не се ограничи целосно на читателска публика, која емпириското конституирање на податоците ќе го стави во служба на интереси кои се исклучиво во институционални рамки на одредена тесна стручна област. Неуспехот на овие обиди се препознава во иманентните научно-логични услови на академските дисциплини веќе во деветнаесеттиот век. Александар фон Хумболт уште во насловот на своите „*Ansichten der Natur, mit wissenschaftlichen Erläuterungen*“ (1808) ја покажува помалку бараната синтеза од поезија и наука отколку многу повеќе нејзината дијаметрално разделна дисјункција на текстот. Ова ќе доведе до една наративна/описна област од една страна и до со научна терминологија работни стручни забелешки од друга страна. Поимот „*Ansichten*“ (погледи, аспекти, мислења) во смисла на „ведути“ укажува на естетското место на концептот на восприемање во ликовната уметност; забелешките за нив се претходно познајно-теоретски моделирани преку стручно-систематска класификација. Посредување доживуваат двете области само низ соодветната фуснота. Таа речиси го создава идентитетот на претставениот предмет, со тоа што го спушта мостот помеѓу неговата сетилна перцепција како естетски и емоционален објект и неговото систематско вклучување во научна класификација. Евидентно е, дека природата на искусствената област на патописот особено мора да подлежи на оваа дихотомизација.

Традицијата на стручно неповрзаниот патопис трае до денес, без разлика дали станувало збор за политичка моделираност, како што се појавува од седумдесеттите години на осумнаесеттиот век, или пак за етнографски, културно-научен или авантуристички патопис или како репортажа, која настанува како куса форма на патописот во деветнаесеттиот век. Проблемот на автентикацијата останува вирулентен во сите овие форми, неговото решавање може сепак кумулативно да се одземе од текстот и да се пренесе во екстерен модус на отсликување на реалноста. Фотографијата како објективистичко средство на техничко-механичкото производство на реалноста очигледно излегува на крај и без познајно-теоретската рефракција.¹¹ Конечно, доаѓа во

владајачката структура на Османлиското царство на оваа територија од почетокот на 19тиот век, географската положба (со Македонија е означена „онаа издолжена планинска земја која, на север, е ограничена со Шар и Карадаг, Дованица Планина и Рило-Даг, на исток со Карасу или реката Места, на југ со Егејското Море, Олимп, Шапка Планина и Амарбес Планини, и на запад е органичена со планината Грамос и Шар Планина.“), геолошкиот состав, морфолошките карактеристики на рељефот, растителниот свет и т.н. Што се однесува до населението, авторите наведуваат дека се состои главно од Бугари

¹¹ Патописите од дваесеттиот век веќе се карактеризираат со живописни описи на местата и пределите низ кои авторите патуваат. Хуго Гроте, германски политичар и културолог, научник, географ и ориенталист (1869-1954) во својот патопис „Низ Албанија и Црна Гора“ објавен во 1913 пишува: „Поглед наназад ја прегрнува уште еднаш земјата, од која понатаму се искачуваме: површината на Преспанското езеро со својата блескаво бела површина и ридестите, пошумени полуострови, кои се вовлекле како темна дамка во светлите напливи накај исток, ресенскиот овошен котел, чии

предвид и целосно медијално поместување на патописот во фотографија или филм како можност пред сè на дваесеттиот век. Растечкиот временски притисок, кој го забрзува пренесувањето податоци, самиот го обликува модусот на отсликувањето на реалноста: механички создадената слика работи побрзо од зборот. Модусот на вистината вовлечен во рамка кореспондира токму со споменатиот авторитативен доказ на новата модерна.

Библиографија

Матковски, Александар. *Македонија во делата на странските патописци: 1864-1874*, Скопје: Ѓурѓа, 2000

Матковски, Александар. *Македонија во делата на странските патописци: 1875-1878*, Скопје: Ѓурѓа, 2001

Bourquin, Christophe. *Schreiben über Reisen. Zur ars itineraria von Urs Widmer im Kontext der europäischen Reiseliteratur*, Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH, 2006

Butor, Michel. *Travel and Writing*, in Michel Butor, John Powers and K. Lisker. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal* Vol. 8, No. 1, LITERATURE AND IDEAS: THE CREATIVE ELEMENT IN LITERATURE AND THE ARTS (FALL 1974), pp. 1-16

Grothe, Hugo. *Durch Albanien und Montenegro*, München: Martin Mörikes Verlag, 1913

Hahn, Johann Georg von. *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar im Auftrage der K.K. Akademie der Wissenschaften unternommen im Jahre 1863*, Wien: 1867

Hellwald, Freiherr von, Beck, L. C. [Hrsg.]. *Schilderung von Land und Leuten des Osmanischen Reiches in Europa, vor und nach dem Kriege von 1877/78. Mit 120 Text-Abbildungen, fünf Tonbildern und einer Karte. 2 Bände [von 3]*, Leipzig: Otto Spamer Verlag, 1878

Neuber, Wolfgang. *Zur Gattungspoetik des Reiseberichts. Skizze einer historischen Grundlegung im Horizont von Rhetorik und Topik* in Peter J. Brenner, *Der Reisebericht. Die Entwicklung einer Gattung in der deutschen Literatur*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1989

Wendel, Hermann. *Südosteuropäische Fragen*, S. Fischer Verlag, Berlin, 1918

ливади изгледаат како да ги напуштила морска вода, долгиот кафеав масив на Перистерии (новогрчки „гулаб“) кај Монастир (2532 м).“ Описите се проследени со бројни оригинални фотографии од самите патописци, како и скици и карти. Хуго Гроте вклучува фотографии од прекрасните предели кои ги опишува, како и од градовите кои ги посетува (главната улица во Битола, костенови дрвја на брегот на Охридското Езеро, поглед на градот Охрид од самото езеро, Демиркаписката клисура, стадо добиток „во македонската кампања“), но и од жителите на посетените места